

**ОРИГІНАЛ І ПЕРЕКЛАД У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ
СТУДЕНТАМИ-ФІЛОЛОГАМИ ТА СТУДЕНТАМИ-ПЕРЕКЛАДАЧАМИ (ЗА
ТВОРЧІСТЮ Е. Т. А. ГОФМАНА «СЕРАПИОНОВЫ БРАТЬЯ»)**

**Василь Шуляр,
Наталія Мелінчук**

У статті проаналізовано оригінал і переклад у процесі вивчення літератури студентами-філологами та студентами-перекладачами за творчістю видатного німецького письменника-романтика Е. Т. А. Гофмана «Серапіоновы братья». Про важливість порівняння оригіналу і перекладу зазначають такі вчені: Ю. Горідько, Ж. Клименко, В. Коптілов, Л. Мірошніченко, К. Нартев, А. Науменко та інші. У процесі викладання зарубіжної літератури потрібно пам'ятати про те, що необхідно сформулювати у студентів уявлення про взаємозв'язок оригіналу і перекладу.

Автором статті запропоновано справи перекладацького спрямування як для студентів-філологів, так і студентів-перекладачів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: моделі перекладу, німецький романтизм, оригінал, переклад, перекладацька компетентність, система вправ, філологічна компетентність.

**ОРИГИНАЛ И ПЕРЕВОД В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ
СТУДЕНТАМИ-ФИЛОЛОГАМИ И СТУДЕНТАМИ-ПЕРЕВОДЧИКАМИ
(ЗА ТВОРЧЕСТВОМ Э. Т. А. ГОФМАНА «СЕРАПИОНОВЫ БРАТЬЯ»)**

**Василий Шуляр,
Наталья Мелинчук**

В статье проанализированы оригинал и перевод в процессе изучения литературы студентами-филологами и студентами-переводчиками по творчеству Э. Т. А. Гофмана «Серапіоновы братья». О важности сравнения оригинала и перевода говорят такие ученые: Ю. Горидько, Ж. Клименко, В. Коптилов, Л. Мирошніченко, К. Нартев, А. Науменко и др. В процессе преподавания зарубежной литературы необходимо помнить о том, что нужно сформировать у студентов представление о взаимосвязи оригинала и перевода. Авторами статьи предложены упражнения переводческого направления как для студентов-филологов, так и студентов-переводчиков высших учебных заведений.

Ключевые слова: модели перевода, немецкий романтизм, оригинал, перевод, переводческая компетентность, система упражнений, филологическая компетентность.

**ORIGINAL AND TRANSLATION IN THE PROCESS OF LITERATURE
STUDENTS-PHILOLOGISTS AND STUDENTS-TRANSLATOR (FOR CREATIVITY
E. T. A. HOFFMANN 'SERAPYONOVY BROTHERS ')**

**Vasyl' Shulyar,
Natalya Melinchuk**

The article deals with the comparison of the original work by T. Hoffmann "Serapion's brothers" and its translation. The analysis is made by the students of philological and translation departments. The article states the importance of such analysis of the original text and its translation and proves the significance of such research using the latest achievements in this sphere made by Y. Goridko, G. Klimenko, V. Koptilov and others.

The peculiarities of the modern literature and its teaching determine the importance of basic knowledge of analysis of the original text and its translation. The author of the article

gives a wide range of possible exercises and assignments for the students of philological and translation departments.

Key words: *the models of translation, German Romanism, the original text, the translation, the knowledge of translation, the system of exercises.*

Викладання курсу «Зарубіжна література (доба німецького романтизму)» студентам-філологам та студентам-перекладачам має певні особливості, які пов'язані зі специфікою їх навчання. Як філологи, так і перекладачі повинні досконало володіти мовою тієї країни, яку вони вивчають. Однак сучасний стан викладання літератури потребує вивчення творів не тільки в перекладах, а й мовою оригіналу. Це пов'язано з тим, що переклад не завжди передає всі особливості ідіостилу письменника. У статті ми поставили за мету простежити особливості оригіналу і перекладу в процесі вивчення літератури студентами-філологами та студентами-перекладачами (за творчістю Е. Т. А. Гофмана «Серапионовы братья»). Це питання не було об'єктом спеціального вивчення, і саме це зумовило *актуальність* статті. Зокрема, про важливість порівняння оригіналу і перекладу зазначають такі вчені: Ю. Горідько, Ж. Клименко, В. Коптілов, К. Нартэв, А. Науменко, Л. Мірошниченко та інші.

Відповідно до мети окреслено основні завдання:

- надати визначення поняттям «оригінал», «переклад»;
- визначити основні моделі перекладу;
- запропонувати систему вправ перекладацького спрямування для студентів-філологів та студентів-перекладачів;
- виявити типи перекладачів серед студентів-перекладачів.

У процесі вивчення зарубіжної літератури (період німецького романтизму) важливе значення має те, що ми вивчаємо: оригінал чи переклад. Тому для розуміння понять «оригінал» і

«переклад» потрібно навести їх тлумачення:

- «Оригінал (від лат. original – первісний) – це текст, з якого здійснюється переклад. Автори перекладів художніх творів мають не тільки досконало володіти мовою оригіналу і мовою, якою здійснюється переклад. Вони повинні також знати умови, в яких з'явився твір, історію і культуру народу, з мови якого він перекладається. А головне, щоб усі ці знання поєднувались із творчими здібностями, письменницьким даром. Не випадково майстрів перекладацького мистецтва вважають співавторами художніх творів» [11; 46];
- «Переклад – це передача змісту засобами іншої мови, тобто заміна мови» [18, 168];
- «Переклад як процес полягає у творчому відтворенні оригіналу (оригінального тексту чи **ОТ**) засобами іншої мови, результатом чого стає паралельний перекладацький текст (**ПТ**)» (за А. Науменко) [9, с. 516].

На нашу думку, особливої уваги заслуговує визначення поняття «переклад», надане вченим А. Науменко.

У процесі викладання зарубіжної літератури потрібно пам'ятати про те, що необхідно сформулювати у студентів уявлення про взаємозв'язок оригіналу і перекладу.

Щоб націлити студентів на врахування принципу диференційованого підходу до відтворення оригіналу, можна запропонувати їм таку пам'ятку:

Як порівнювати оригінал і переклад (за В. Коптіловим).

1. Визначте художні особливості оригіналу. З'ясуйте, які елементи в ньому відіграють найважливішу роль.

2. Простежте, до яких змін удається перекладач (звертайте увагу на пропуски, заміни, нові елементи в перекладі).

3. Поміркуйте, чим можна пояснити зміни в тексті перекладу.

4. З'ясуйте характер втрат (основні чи другорядні елементи твору).

5. Зробіть висновки про близькість оригіналу й перекладу [10, 19].

У Лондоні 1957 року вийшла книга Теодора Сейворі "Мистецтво перекладу", де автор виклав шість протиставлень – протилежних вимог до перекладу, зокрема це такі пари:

- переклад має передавати слова першотвору;
- переклад має передавати думки першотвору.
- переклад має читатися як оригінал;
- переклад має читатися як переклад.
- переклад має відтворювати стиль оригіналу;
- переклад має відтворювати стиль перекладача.
- переклад має читатися як твір, сучасний оригіналові;
- переклад має читатися як твір, сучасний перекладачеві.
- переклад може мати додатки й пропуски;
- переклад не повинен мати додатків і пропусків.
- поезію слід перекладати прозою;
- поезію слід перекладати прозою у віршованій формі" [13, с. 14–16].

Бабенко В. М. у статті «Порівняльний аналіз оригіналу й перекладу під час вивчення зарубіжної літератури» говорить про те, що в галузі

перекладознавства ми повині враховувати такі питання:

1. Порівняння кількох перекладі одного твору, здійснених різним перекладачами в різні часи. Це завданн зумовлене самим факторо множинності перекладів («перекладноі множинністю»).

Множинність перекладів свідчит передусім про велич оригіналу, пр смислову невичерпність художньоо твору, наявність у ньому певноо інтерпретаційного діапазону. Чи сильніший твір, тим більше спро передати його геніальність рідноі мовою.

Порівняння різних перекладі важливе для того, щоб з'ясувати мір об'єктивного і суб'єктивного художньому тлумаченні.

2. Порівняння різночасови перекладів одного твору рідноі мовоо У такому разі на перший план виступа часовий фактор створення оригіналу перекладу. Часова дистантність – оди із важливих моментів, які впливають н процес перекладу.

3. Порівняльний аналіз оригінал ного твору, який століттями віддалени від сьогодення, із перекладом здійсненим сучасним перекладачем Звертаючись до переклад оригінального твору, що був створени у минулому, перекладач неминуч зіштовхується з реалізацією / не реалізацією принципів «історизації» т «модернізації»: «модернізація» прояв ляється тоді, коли в процесі переклад минуле «актуалізується», тобто кол перекладач нехтує дистанцією часу.

4. Порівняльний аналіз першо твору й перекладів, які з'явилис приблизно в один час.

Такі переклади називаюот «паралельними». Вони свідчать пр можливу варіантність перекладу, як пов'язана насамперед із творчоо індивідуальністю перекладача.

Порівняльний аналіз «паралельнио перекладів» дає змогу зрозуміти, як

завдання ставив кожен тлумач перед собою, які шляхи вирішення використовував, чого вдалося досягти, а що залишилося нереалізованим, які особливості оригіналу відтворені краще.

5. Порівняльний аналіз оригіналу й перекладу, час створення яких збігається, тобто коли перекладач перекладає твір свого сучасника. Порівняльний аналіз «синхронізм-ваних» перекладів дає можливість з'ясувати, наскільки адекватно зумів тлумач, змінюючи мовний код першотвору, передати дух, стиль свого сучасника, національний колорит оригіналу.

6. Порівняння перекладів оригінального твору різними мовами.

7. Порівняльний аналіз кількох перекладів одного твору здійснених одним перекладачем.

8. Порівняльний аналіз першотвору й авторського перекладу.

Якщо автор добре володіє кількома мовами, він іноді сам здійснює переклади власних творів.

Наприклад, автора може не задовольняти те, що в перекладах не

зберігається його індивідуальна своєрідність, національна особливість [1, с. 40 – 41].

Отже, у процесі літературної освіти студентів-філологів та студентів-перекладачів важливим є застосування оригіналу та перекладу як складової частини принципу диференційованого навчання.

Постать видатного німецького письменника-романтика

Е. Т. А. Гофмана справила великий вплив як на його сучасників, так і на наступні покоління поціновувачів його творчої спадщини. Інтерпретація ідіостилю письменника відомими літературознавцями, мистецтвознавцями, критиками літератури завжди призводила до жвавих дискусій з приводу його творів. Так, за назвою чотиритомного збірника оповідань «Серрапионовы братья» (1819 – 1821) виникає в лютому 1921 р. однойменне об'єднання радянських письменників (до складу входили прозаїки, поети, критики).

«Серрапионовы братья»

Слева направо:

Константин Федин,
Михаил Слонимский,
Николай Тихонов,
Елизавета Полонская,
Николай Никитин,
Михаил Зоценко,
Илья Груздев,
Вениамин Каверин

Навіть назва гуртка свідчить про шанобливе ставлення до німецького майстра фантастичних та сатиричних новел.

Самопочуття Е. Т. А. Гофмана в період написання фантастичних новел (письменник видавав їх окремо) почало погіршуватись. Згодом він додає

декілька нових новел та об'єднує їх у збірник «Серрапионовы братья». Новели композиційно поєднані «декамеронівським» принципом, де важливу роль грає обрамлення (наслідуючи традиції ренесансної новелістики). У новелах ми бачимо діалоги друзів, які регулярно збираються разом для того, щоб

розповідати різноманітні історії. Портрети героїв – це реально існуючі люди – друзі Е. Т. А. Гофмана. «У читателя создается впечатление, что он знакомится с хроникой, с отчетом, в составлении которого принимала участие целая группа людей. Разумеется, новеллы сборника неравноценны, но почти все они необычайно предметны и служат иллюстрацией сформулированному Гофманом в начале книги серапионовскому принципу: нельзя описывать то, о чем человек не имеет абсолютно точного внутреннего представления, поскольку невозможно показать другим то, чего не видишь сам» [5, с. 420]. Так, образи самого письменника та його друзів можна вбачати «... Гофман отождествлял себя с Киприаном, Оттомаром был Гитциг, а Винцент изображает доктора Давида Корева, в высокой степени оригинального врача, ярого сторонника магнетизма, которым особенно увлекался Гофман. Наконец, под именем Сильвестра изображен поэт Карл Контесса...» [3, с. 36]. За припущенням, ідея об'єднання новел належить видавцеві Раймеру, а основа обрамленого сюжету – це спогади про літературні зібрання вузького кола друзів у квартирі Гітцига протягом 1805 р. Спочатку Е. Т. А. Гофман має намір опублікувати твори під назвою «Серафимовы братья», але після зустрічі друзів у День Святого Серапіона (на честь повернення А. Шаміссо) письменник зупиняє свій вибір саме на назві «Серапионовы братья».

Як для студентів-філологів, так і для студентів-перекладачів важливу роль відіграють «... моделі перекладу – це загалом умовний опис низки послідовних ментальних операцій над мовними одиницями, виконуючи які перекладач мав би здійснити переклад оригіналу» [9, с. 518].

Моделі перекладу (за Т. Кияком, А. Науменко, О. Огусм) [9, с. 518 – 521]:

- ситуативна;
- трансформаційна;
- семантична:
  - психолінгвістична
  - нейролінгвістична
- комунікативна;
- інформаційна.

Під час порівняння перекладу та оригіналу варто чітко розуміти те, що філологічна компетентність є ширшою, а перекладацька компетентність є вужчою, оскільки це пов'язано з майбутніми професійними особливостями.

Таким чином, на нашу думку, студентів-перекладачів умовно можна поділити на такі типи:

- перекладачі прозових творів;
- перекладачі поетичних творів;
- перекладачі-інтерпретатори (проза, поезія).

ВПРАВИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ

Вправа № 1

*Простежте, як перекладається неозначено-особовий займенник **man** у російськомовному перекладі (формами однини або множини). Надайте власний переклад українською мовою.*

“SERAPIONS-BRÜDER“

(E. T. A. Hoffmann, Erster Abschnitt) [22, 13]

Stellte **man** sich auch an wie **man** wollte, nicht wegzuleugnen, nicht wegzubannen ist die bittere Übersetzung, daß nimmer – nimmer wiederkehrt, was einmal da gewesen.

„Серапионовы братья“

(Э. Т. А. Гофман, раздел первый, пер. с нем. А. Соколовского, И. Татариновой, С. Шлапоберской) [5, с. 11].

– Сколько бы мы себя ни обманывали, нам не оспорить, не отринуть горькой истины: никогда, никогда уже не вернется то, что было прежде.

Вправа № 2

Як перекладаються антропоніми?

Надайте власний переклад

українською мовою.

„SERAPIONS-BRÜDER“

(E. T. A. Hoffmann, Erster Abschnitt) [22, с. 13]

Wenigstens, begann jetzt **Theodor**, wenigstens lieber Freund **Lothar**, bewährst du dich insofern ganz als denselben, von dem ich vor zwölf Jahren schied, als du noch ebenso wie damals geneigt bist, nur im mindesten schmerzlich berührt, dich allem Unmut rücksichtslos hinzugeben. Wahr ist es, und ich, **Ottmar** und **Cyprian**, wir alle fühlen es gewiß eben so ebhaft als du, daß unser erstes Zeisammensein nach langer Trennung gar nicht so erfreulich ist, als wir es uns wohl gedacht haben mochten.

„Серапионовы братья”

(Э. Т. А. Гофман, раздел первый, пер. с нем. А. Соколовского, И. Татариновой, С. Шлапоберской) [5, с. 11]

– Ты, во всяком случае, друг **Лотар**, - заговорил теперь **Теодор**, - ты, дорогой мой, покамест выказал себя всегем же, с кем я расстался двенадцать лет тому назад. Ибо ты точь-в-точь как когда, стоит чуть больнее тебя задеть, готов безраздельно предаться унынию. Да, верно, наша первая встреча после долгой разлуки получилась вовсе не такой радостной, какою выделась нам в воображении, - я, **Отмар** и **Киприан** – все мы, конечно, чувствуем это не менее живо, чем ты.

Вправа № 3

Порівняйте уривки з оригіналу та перекладу. Надайте власний переклад українською мовою. З'ясуйте, які відмінності між перекладами та оригіналом. З'ясуйте, звідки походить назва „SERAPIONS-BRÜDER“.

„SERAPIONS-BRÜDER“

(E. T. A. Hoffmann, Dritter Abschnitt) [22, с. 313]

Es hat, sprach **Lothar**, als die Serapions-Brüder aufs neue versammelt waren, es hat gar keinen Zweifel, daß unserm **Cyprian**, gerade wie an dem Tage heiligen **Serapion**, der uns zum neuen

Bunde zusammenführte, auch heute was Besonderes in Sinn und Gedanken liegt.

„Серапионовы братья”

(Э. Т. А. Гофман, раздел первый, пер. с нем. А. Соколовского, И. Татариновой, С. Шлапоберской) [5, с. 275]

– Нет никаких сомнений, - сказал **Лотар**, когда **Серапионовы братья** собрались опять, - никаких сомнений в том, что у нашего **Киприана** и нынче, точь-в-точь как в День святого **Серапиона**, открывший нам путь к новому союзу, на уме нечто совсем особенное.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ТА СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

1. Надайте визначення поняттю «ідіостиль» із позиції лінгвістики, перекладознавства та літературознавства. У чому полягають відмінності?

2. Яке поняття ширше «ідіостиль» чи «ідіолект»?

3. У чому полягає новаторство **Е. Т. А. Гофмана** (наприклад, назви творів) з точки зору літературознавства та перекладознавства?

4. Надайте характеристику ідіостилю **Е. Т. А. Гофмана**? Як відображується літературна стилістика при перекладі твору «Серапионовы братья»?

5. Чи відобразує переклад «Серапионовых братьев» **Е. Т. А. Гофмана** творчий задум письменника? Чи впливає на це індивідуальний стиль перекладача / перекладачів?

6. Як російський письменник **І. Северянин** осмислює поезику видатного німецького романтика **Е. Т. А. Гофмана** у своєму вірші «Т. А. Гофман»?

Вокруг нас жуть: в трагичном и смешном

В сопутнике живом таятся призраки

Фарфор бездушный часто больше близок,

Чем человек. И стерта грань меж сном.

Иным заранее предрешиено

*Могущество ничтожного карниза
Во всем таится мечь, вражда и вызов.
Любить Мечту и то порой зреливо.
Как пронизательна болезнь фалитиста,
Ведущая здоровых к бездне часто,*

*Сокрытой их здоровьем от очей
Провидец в лике отблесков столиках,
Не величайший ли из всех великих
Поэтов Гофман в унисасе речей?*

Література

1. Бабенко В. М. Порівняльний аналіз оригіналу й перекладу під час вивчення зарубіжної літератури / В. М. Бабенко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 6. – С. 39 – 42.
2. Берковский Н. Я. Романтизм в Германии / Наум Яковлевич Берковский. СПб. : Азбука-классика, 2001. – 512 с.
3. Браудо Е. Э. Т. А. Гофман (*Биографический очерк*) / Гофман Э. Т. А. Собрание сочинений: в 8 т. : Т.1: Фантазии в манере Калло ; пер. с нем.; Маленький Цахес ; пер. нем. С. Апта ; Вступ. ст. Е. Браудо; Коммент. А. Бариновой. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. – С. 5 – 42.
4. Виткоп-Менардо Г. Э. Т. А. Гофман сам свидетельствующий о себе и о своей жизни (с приложением фотодокументов и других иллюстраций) / Габриэль Виткоп Менардо. – Урал LTD. – 1999. – 320 с.
5. Гофман Э. Т. А. Собрание сочинений : в 8 т. : Т.4 : Серапионовы братья: Т.1 Т. 2. (начало) / Пер. с нем. : А. Соколовского, И. Татариновой, С. Шлапоберской Коммент. А. Бариновой. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. – 432 с.
6. Гофман Э. Т. А. Собрание сочинений : в 8 т. : Т.5 : Серапионовы братья: Т.1 Т. 2. (окончание), Т.3 / Пер. с нем. : А. Соколовского, И. Татариновой С. Шлапоберской; Коммент. А. Бариновой. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. – 384 с.
7. Гофман Э. Т. А. Собрание сочинений : в 8 т. : Т.6 : Серапионовы братья: Т.4 Пер. с нем. А. Соколовского, С. Шлапоберской; Повелитель блох / Пер. с нем. М. Манн; Коммент. А. Бариновой. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. – 432 с.
8. История западноевропейской литературы XIX века. – Ч. I / Под. ред А. С. Дмитриева. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1979. – 572 с.
9. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М.. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.
10. Клименко Ж. В. Порівняння оригіналу та перекладу в процесі вивчення зарубіжної літератури в старших класах // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 4. – С. 16 – 20.
11. Клименко Ж. В. Проблеми вивчення перекладу, переказу і переспіву / Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1999. – № 7. – С. 46 – 49.
12. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. – К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2006. – 340 с.
13. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: навчальний посібник. – Київ Юніверс, 2003. – 280 с.
14. Литературные манифесты западноевропейских романтиков / Под. ред А. С. Дмитриева. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 639 с.
15. Літературознавчий словник-довідник / Укл. : Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів. – К. Академія, 1997. – 752 с.

16. Науменко А. М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгводидактики): авчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. М. Науменко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. – 416 с.
17. Пронин В. А. История немецкой литературы / В. А. Пронин – М.: Универ. нига; Логос, 2007. – 384 с.
18. Радчук В. Протей чи Янус? (Про різновиди перекладу) / В. Радчук // Всесвіт. – 2004. – № 7 – 8. – С. 168 – 177.
19. Топер П. Перевод и литература: творческая личность переводчика / П. Топер // Вопросы литературы. – 1998. – № 6. – С. 178 – 199.
20. Deutsche Literaturgeschichte. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. – Verlag J.B. Metzler – Stuttgart – Weimar, 2008. – 761 S.
21. Erika und Ernst von Borries. Deutsche Literaturgeschichte. Band 5. Romantik. 1. Auflage. – Deutscher Taschenbuch Verlag. – 2008. – 448 S.
22. Hoffmann E. T. A. SERAPIONS-BRÜDER. Herausgegeben von Wulf Segebrecht unter Mitarbeit von Ursula Segebrecht. Deutscher Klassiker Verlag im Taschenbuch. – Band 28. – 1687 S.
23. Interpretation E. T. A. Hoffmann. Romane und Erzählungen. Herausgeg. von Günter Saße. – Philipp Reclam jun. Stuttgart. – 2004. – 304 S.
24. Safranski R. E. T. A. Hoffmann. Eine Biographie. – Rowohlt. – 1992. – 534 S.
25. Theorie der Romantik. Herausgeg. von Herbert Uerlings. – Philipp Reclam jun. Stuttgart. – 2009. – 435 S.